

Šolom-Aleichem

P E I L I U K A S

1

Klausykit, vaikučiai, aš jums papasakosiu istoriją apie peiliuką, ne prasimanytą istoriją, bet tikrą, kuri atsitiko man pačiam.

Jokio daikto pasaulyje aš taip negeidžiau, kaip peiliuko; jokio daikto aš taip netroškau turėti, kaip peiliuko, savo peiliuko! Kad tas peiliukas gulėtų sau mano kišenėje, ir aš galėčiau kada tinkamas jį išsitraukti ir ką tinkamas juo piauti. Ir tegu mano draugai žino!

Tuoį pat pradėjęs lankyti pradedamojo melamedo*) Joselio mokyklą, jau turėjau peiliuką, t. y. beveik, bemaž peiliuką. Aš jį pats pasidirbau. Išplėšiau plunksną iš žąsies sparno, iš vienos pusės apkirtau, kitą pusę išlyginau ir įsivaizdavau, kad tai esąs peiliukas ir kad jis piaunąs.

— Kas tai per plunksna, kad ją baša? Kurių galų nešiojies plunksnų su savim? — klausia mane tėvas, ligotas žydas geltonu išdžiūvusiu

*) mokytojo.

veidu, ir kosti kruni. — Štai tau: plunksnų, žaislų... kche-kche-kche!

— Kas tau darbo, kad vaikas žaidžia! — atsako jam motina, žemutė žydė šilkinė skarele ant galvos. — Rėkia! Tik širdį sau paėda.

Vėliau, kai ėmiau mokytis iš Mozės knygų, jau turėjau gangreit tikrą peiliuką, irgi savo darbo. Radau kažin kur plieno plokštelę iš motinos „krinolino“, gražiai įtvėriau ją į medžio gabaliuką, ilgai galandau plieno plokštelę į puodą ir begaląsdamas įsipopioviau, žinoma, visus pirštus.

— Pažiūrėk, pažiūrėk, kaip jis susikruvino, tavo mylimasis! — rėkia tėvas ir taip paima mane už rankos, jog kauleliai trekšteria. — Pukus berniukas, kche-kche-kche!

— Oi, vargas man! — rėkia motina, atima iš manęs peiliuką ir meta jį į krosnį, nežiūrėdama mano verksmo. — Dabar pabaigta.

Bet netrukus įsigijau kitą peiliuką — tikrų tikriausią peiliuką. Kriaunos medinės, apvalios, pilvotos, panašios į verpelę, kuprota geležte, kuri galima buvo atlenkti ir sulenkti. Norit žinoti, kaip aš jį gavau? Susitaupiau kapitaliuką iš pusryčių ir nusipirkau tą peiliuką iš savo draugo šleimelio už septynis skatikus gyvais pinigais, o trimis pasilikau jam skalnas.

O, kaip aš savo peiliuką mėgau! Kaip jį mylėjau! Ateinu, būdavo, namo iš mokyklos alkanas, pailsęs, miegūstas, muštas (mat, aš tuo-

met buvau ką tik pradėjęs mokytis Talmudo pas melamedą Motę „Giltinę“; mes mokėmės „apie jautį, badžiusį karvę“, — o jeigu jautis badė karvę, tai mane kažkodėl reikia mušti...), — ateinu namo ir pirmučiausia išimu savo peiliuką iš po juodosios spintos (ten jis buvo išgulėjęs visą dieną, nes mokykloj nedrįsau jo laikyti, o namie — šiukštu kam sužinoti, kad aš peiliuką turiu). Išsiėmęs peiliuką ilgai jį glosčiau, paskui ėmiau piaustyti šiaudelius, lakštelį popierio, kirsti pusiau šiaudelius ir tik po viso to darbo pradėjau raikyti savo dalį duonos į mažutes, mažutėles riekeles, durstyti jas į geležtės smaigalį ir dėlioti į burną. Vėliau, prieš eidamas gulti, jį apšveičiau, aptryniau. Paėmiau galastuvėlį, kurį buvau radęs mūsų aukšte, spioviau į jį ir ėmiausi tylomis darbo — galasti peiliuką, galasti, galasti...

Tėvas, šliką užsimovęs, sėdi su knyga, kosti ir skaito, kosti ir skaito; motina virtuvėje triūsia aplink duoną. Aš nenustojau savo peiliuko galandęs. Galandu, galandu....

Staiga tėvas nubunda, lyg iš miego:

— Kas ten cypia? Kas ten knyburiuoja? Ką ten veiki, tu išdykėli?

Jis prieina, pasilenkia ties mano galastuvėliu, stveria mane už ausies ir ima sunkiai kosėti.

— A-a-a-a? Vėl peiliukai? Kche-kche-kche!

— reikia tėvas ir atimā iš manęs peiliuką ir ga-

ląstuvėlį. — Toks palaidūnas! Užuo! sėdėjęs su knyga... kche-kche!

Aš pradėjau balsu verkšlenti. Tėvas suskelia man kelis kartus per žandą. Motina atbėga iš virtuvės užraitytomis rankovėmis ir gvolta kelia:

— Tyliu! Tyliu! Kas čia rados? Dėl ko tu jį muši? Neturi Dievo širdyje? Ko tu nori iš vaiko? Dievulėli tu mano!

— Peiliukai?! — rėkia tėvas ir kosti! — Mažutis vaikelis!... Toks palaidūnas!... Kche-kche-kche!... Negali verčiau su knyga pasėdėti? Aštuonerių metų vaikinas!... Aš tau duosiu peiliuką, tuščiagalvį! Nei iš šio nei iš to — peiliukai... kche-kche-kche!

Dievuli, ko jam taip rūpi mano peiliukas? Kuo mano peiliukas taip jam nusidėjo? Ko jis taip pyksta?...

.

Aš atmenu savo tėvą beveik visuomet sergantį, išblyškusį, geltoną ir pikta, nepatenkintą visu pasauliu. Dėl menkiausio menkniekio jis įsikarščiuoja ir ryžtas tiesiog man galą padaryti. Laimė, kad motina apgina, išvaduoja mane iš jo rankų.

O mano peiliuką užmetė; užmetė taip toli, jog per aštuonias dienas paeiliui ieškojau ir niekur negalėjau rasti. Aš rimtai apverčiau, apraudojau kuprotąjį peiliuką, gerąjį peiliuką.

Koks paniuręs ir nusmurgęs buvau mokykloj, atsimindamas, jog pareisiu namo sutinusiais skruostais, išstampytomis, raudonomis nuo Motės Giltinės rankų ausimis, — vis dėl to, kad „jautis badė karvę“, — ir neturėsiu į ką kreiptis, kam pasiskusti. Vičvienaitis pasilikau be kuprotojo peiliuko, vienas kaip pirštas, ir niekas, niekas nematė mano ašarų, kurias aš slapta liejau naktį savo lovelėje. Tyliai išsiverkdavau, nusišluostydavau akis ir užmigdavau. O ryto metą — vėl į mokyklą, vėl „jautis badės karvę“, vėl Motės Giltinės dūžiai, vėl tėvo apmaudas, keiksmas ir kosėjimas. Niekas neturi man atspėjamos valandėlės, paguodžiamo žvilgio, nė vieno meilaus šypsio — aš vienai vienas, vienutėlis visam pasauli...

2.

Nuo to laiko praslinko metai, gal ir pusant-
rų. Buvau jau beužmirštas kuprotąjį peiliuką. Bet, matyt, man paties dangaus buvo lemta visą vaikystę kentėti dėl peiliuko. Tad mano nelaimei gimė naujas peiliukas, naujitelaitis, retenybė, puikiausias pailiukas, dviem geležtėmis, brangiomis plieno geležtėmis, aštriomis kaip skustuvas, baltomis kaulo kriaunomis, vario „skrynele“ (makštinis), raudonomis vario vinutėmis... sakau jums: peiliukas retenybė, tikras, zavjalo-
vinis!...

Kaip pateko į mano rankas tas brangusis peiliukas, apie kurį aš nė svajoti nedrįsau? Tai ištisa istorija, liūdna, bet graži istorija. Klausykit, prašau jus, atsidėję, pagalvodami.

Koks galėjo man atrodyti „skustasnukis“, žydiškas vokietis, kuris gyveno pas mus, rangovas Herr Hercas Hercenhercas, kad kalbėt jis kalbėjo žydiškai, bet vaikščiojo be kepurės, be barzdos, be peisų, o jo švarkas buvo, atsiprašant, apkarpytais aukščiau pusės ūgio skvernais? Pasakykit patys, kaip galėjau tverti ir neleipti juokais, kai šitas pusiau žydas, pusiau vokietis kreipėsi į mane kažin kokia keista žydų kalba su daugeliu „a“:

— Nun, lieber Knabe, was lernstu diese Woche?

— Chi-chi-chi! — juokiaus ir slėpiau veidą rankoj.

— Sage sage doch, mein liebes Kindchen, was lernstu diese Woche?

— Chi-chi-chi!... Bb-o-l-ok! (Mozės knygu skyrius) — išdrožiau ir sprukau iš kambario.

Bet visa tai buvo pradžioj, kai dar nebuvo jo pažinęs: vėliau, kai susipažinau arčiau su šituo vokiečiu Herru Hercu Hercenhercu (jis išgyveno mūsų bute ištisus metus), aš jį taip pamilau, jog man neberūpėjo, kad jis nesimeldžia ir nesimazgoja rankų prieš valgydamas. Iš pradžių aš nesupratau, kaip tat jis išlieka gyvas, toks nusidėjėlis būdamas. Kaip Viešpats Dievas

jį laiko gyvą pasaulyje? Kaip jis neužspringsta bevalgydamas? Kaip jam plaukai neslenka iš nuogosios galvos? Iš mokytojo Motės Giltinės buvau girdėjęs, iš jo paties burnos, kad šitas vokiečių žydas esąs vilktakas, pavirtėlis, t. y. kažkokio žydo vėlė pavirtusi vokiečiu, kuris vėliau galįs virsti vilku, galvijų, arklių arba, rasit, antimi.

— Cha-cha-cha! Antimi? Gražus dalykas! Taip aš galvojau ir nuoširdžiai gailėjausi to vokiečio. Vieno daikto negalėjau suprasti: kodėl mano tėvas, doras ir dievobaimingas žydas, visuomet atiduodavo jam pirmąją vietą užstalėj, o kiti žydai, kurie atsilankydavo pas mus, visuomet reikšdavo jam pagarbos.

— Sveiki, ponas Hercai Hercenhercai, sveiki atėję, p. Hercai Herenhercai, sėskit, p. Hercai Hercenhercai.

Sykį net paklausiau to savo tėvą; bet jis atstūmė mane ir atsakė:

— Šalin, ne tavo dalykas! Kurių galų čia painiojies? Negali tu, išdykėli, knygos paimti? Kehe-kche!

Vėl knygą? Dievuli tu mano! Aš irgi noriu matyti, aš irgi noriu girdėti, ką jis kalba.

Įeinu į salę, nejučiomis įlendu į kertelę, klausaus pašnekesių, seku p. Hercą Hercenhercą. Jis balsu juokiasi, rūko drūtus, juodus cigarus, kurie gardžiai kvepia... Staiga prieina prie manęs tėvas ir suduoda man per skruostą.

— Tu jau vėl čia, dykaduoni? Kas iš tavęs išeis, nepraustburnį? Dieve, kas iš tavęs bus? Kche-kche-kche!..

Ponas Hercas Herenhercas mane užtaria:

— Aber lassen Sie ihn, lassen Sie ihn! (Nagi palikit jį, palikit jį!).

Bet tai neveikia. Tėvas mane išvaro. Imu knygą, bet negaliu nusėdėti. Kas daryti? Slankioju iš vieno kambario į kitą, ligi ateinu į patį gražųjį — į p. Herco Hercenherco kambarį. Vaje, kaip čia gražu, kaip čia šviesu! Lempos žiba, veidrodžiai švyti; stale didelė sidabrinė rašalinė ir gražios rašyklės; žmogeliai, arkleliai, kauliukai, akmeniukai, kitos cackos pacackos ir... peiliukas. Ach, kas to peiliuko gražumas! Kad aš turėčiau tokį peiliuką, koks aš laimingas būčiau! Kokių daiktų aš juo išsipiaustyčiau! Na, reik pamėginti, ar jis aštrus. Ach, jis plauką kerta. Ai-ai-ai, koks peiliukas!....

Peiliukas mano rankoj. Apsidairau į visas šalis ir mėginu jį įsidėti vieną valandėlę į kišenę. Ranka dreba... širdis tvaksi taip smarkiai, jog girdžiu tiksint: „tik-tik, tik-tik...“. Staiga girdžiu kur batus girgždant. Tai jis, p. Hercas Hercenhercas. Viešpatie, ką aš padarysiu?... Tegu peiliukas lieka pas mane, aš jį paskui padėsiu atgal; šiuo tarpu reik išeiti iš čia, bėgti, bėgti...

Nebegaliu vakarieniauti. Motina čiupinėja man galvą. Tėvas žvairuoja į mane ir siunčia

mane gulti... Miegoti? Argi aš galiu prisimerkti? Drebu iš baimės. Ką aš padarysiu su peiliuku? Kaip jį padėjus atgal?

3.

— Eik šen, vienturti! — kreipias į mane ryto metą tėvas. — Ar nematei kur peiliuko?

Iš pradžių labai išsigandau. Man pasirodė, kad jis žino, kad visi žino... Buvau besakas: „A, peiliukas? — Štai jis!“. Bet man kažkas suspaudė gerklę ir drebančiu balsu ištariau:

— Kur? Koks peiliukas?

— „Kur? Koks peiliukas?“ — pamegzdė mane tėvas. — Koks peiliukas? Auksinis peiliukas. Mūsų įnamio peiliukas, palaidūne! Kche-kche-kche....

— Ko taip prikibai prie vaiko? — įsikiša motina. — Vaikas ničnieko nežino, o jis kimba: „peiliukas, peiliukas“.

— „Peiliukas, peiliukas“. Kaip tai jis nežino? — taria tėvas apmaudaudamas. — Visą rytmetį girdėti šaukiant „peiliukas, peiliukas! peiliukas, peiliukas!“, visą trobą išnaršėm, o jis klausia, koks peiliukas! Eik, nusiprausk, tuščiagalvi, nemokėli. Kche,-kche-kche!

Ačiū Dievui, kad manęs nekratė. Bet ką toliau darysiu? Peiliukas reik paslėpti kur toliau. Kur aš jį paslėpsiu?... Aha! Aukšte!

Greitai ištraukiu peiliuką iš kišenės ir nuleidžiu jį į aulą. Valgau nežinodamas ką, sprengsiu.

— Kurių galų taip skubinies? — klausia tėvas.

— Skubinuos į mokyklą! — atsakau ir jaučiuos kaistas.

— Koks stropus tapo! Ką pasakysi apie šitą šventuolį? — bamba tėvas ir piktai žiūri į mane. Vos vos sulaukiau vakarienės galo.

— Ko gi dar neini į mokyklą, šventuolėli mano? — klausia mane tėvas.

— Ko jį taip varai? — sako jam motina. — Tegu pasėdi valandėlę.

Aš jau aukšte... Toli, toli, už balkių, guli bal-tasis peiliukas, guli ir tyli.

— Ko ten lipi į aukštą? — rėkia tėvas. — Toks išdykėlis! Jau vaikinai, o toks vėjavaikis! Kche-kche-kche!...

— Aš čia ko ieškau... — atsakau ir kuone pargriuvau iš baimės.

— Ko? Ką reiškia tas „ko“? Kas tai per „ko“?

— Mm. mm... knygos se-nos Gemo-ros (Talmudo knygos).

— Gemo-ros? Aukšte? A, išdykėli tu! Tuč-tuojau nulipk, jau gausi! Vėjavaiki tu, arkliagani, vaikpalaiki, kche-kche...

Man ne tiek rūpėjo tėvo pyktis, kiek bijojau, kad ras peiliuką. Gal kaip tik šiandien įlips į

aukštą skalbinių kabinėti arba skylių užtepti... Reik jį iš ten paimti, į geresnę vietą padėti... Vaikščioju kinkas drebedamas. Kiekvienas tėvo žvilgis mane drebina; man regis, kad jis jau žino, kad tuoj tuoj mane nutvers...

Turiu vietą! puikiausią vietą peiliukui! Kur? Žemėj. Užkasiu jį pasienyje, duobelėje, o viršuj šiaudais apkreiksiu žymeį...

Sugrįžęs iš mokyklos tuoj išbėgau į kiemą, imu pamažu peiliuką. Nesuskubau dar juo pasigėrėti, jau girdžiu tėvą triukšmaujant.

— Kame ten dingai? Ko neini pasimelsti, vežike tu, vandenvėžy!

Bet kad ir kiek tėvas mane persekioja ir plūsta, kad ir kiek mokytojas mane muša ir vargina, — visa tai yra niekis prieš mano pomėgį, kai, parėjęs iš mokyklos, sėdžiu su savo brangiuoju, vieninteliu meiliuoju draugu — su savo peiliuku. Bet mano džiaugsme, deja, buvo ir liūdesio, jis buvo nunuodytas baime, tolydine didele baime...

4.

Vasara. Saulė nusileidžia, oras randas vėsesnis. Žolė kvepia, varlės kvarkia, debesų būriai praslenka be lietaus pro mėnulį, lyg norėdami jį praryti. Baltasis sidabrinis mėnulis kas minutė pasislepia ir vėl pasirodo. Jis plaukia, plaukia, bet pasilieka vietoje.

Tėvas sėdi žolėje chalatu apsisiautęs, pusiau nuogas; vieną ranką jis įsikišo į antį, kita — glosto žemę; žiūri į žvaigždėtąjį dangų ir kosti. Jo veidas, mėnulio šviesoje, be galo išblyškęs, žiba sidabru. Jis sėdi kaip tik toje vietoje, kur mano peiliukas užkastas; bet jam nė motais, kas yra po juo. Ach, kad jis žinotų! Ką jis pasakytų? Ką man padarytų?

— Ach, — galvoju sau, — tu man atėmei kuprotąjį peiliuką, tai dabar turiu geresnį, gražesnį! Tu sėdi ant jo ir to net nežinai. Oi, tėti, tėti!...

— Ko išpūtei į mane akis kaip katinas? — taria man tėvas. — Ko sėdi rankas susinėręs, kaip koks ponas? Negali sau darbo rasti? O pasimelsti prieš atsigulant nereik tau? Kad tu nesudegtum, išdykėli! Kad kaliera tavęs nepaimtų, kche-kche-kche...

Kai tėvas sako: „kad tu nesudegtum“ ir „kad kaliera tavęs nepaimtų“, vadinas, jis ne labai piktas; atvirkščiai, tat rodo jį esant nusi-teikusį. Ir iš tikrųjų: argi galima būti nenusi-teikus tokia gražią vasaros naktį, kai kiekvieną vilioja ir masina į gatvę, į orą, į minkštąjį, vėsuojį orą? Visi, visiteli dabar ore. Tėtis, motutė, mažesnieji vaikai, kurie ieško akmenėlių ir žaidžia smiltimis. Ir ponas Hercas Hercenhercas sukinėjasi po kiemą be kepurės, rūko cigarą ir dainuoja vokišką dainelę, žiūri į mane ir juokiasi. Tai jis manimi juokiasi, matyti, dėl to,

kad tėvas mane į namus varo. Bet aš juokiuos jais visais! Netrukus jie visi eis gulti, o aš išslinksiu tuomet į kiemą (aš miegu priemenėj, žemėj, nes troboj labai karšta) — ir prisigėrėsiu, prisigrožėsiu savo peiliuku!

Visi miega. Visur tylu. Palengvėle pasikeliu ir visomis keturiomis, tyliai kaip katė iššliaužiu į kiemą. Naktis tyli, oras minkštas, vėsus. Pamažėliais prislenku tą vietą, kur peiliukas užkastas. Iškasu jį iš ten ir apžiūriu mėnulio šviesoje. Jis spindi ir žiba kaip auksas, kaip deimantas... Pakeliu akis aukštyn ir matau — mėnulis bežiūriš žemyn, tiesiai į mane, į mano peiliuką... Ko jis taip žiūri? Atsigrėžiu nugara į jį — jis mane seka. Apdengiu peiliuką marškinėliais — jis mane seka... Jis, tur būt, žino, kas tai per peiliukas ir kur aš jį paėmiau... Paėmiau?... Juk aš jį pavogiau!...

Pirmą kartą per tą laiką, kai tą peiliuką turėjau, man ateina į galvą tas baisingas žodis. Pavogiau? Vadinasi, aš vagis! Paprastas vagis! Mozės knygoje, Dešimtyje Įsakymų, parašyta didelėmis raidėmis: „Nevok!“. O aš esu pavogęs!... Ką man dabar darys pragare? Dievuli, man ranką nukirs, tą ranką, kuri vogė... Mane plieks geležinėmis rykštėmis... Mane spirgins ir degins žarijose... Amžinai, aš turėsiu amžinai gruzdėti... Peiliukas reik atiduoti, atgal padėti. man nereikia pavogto peiliuko. Rytoj peiliuką padėdu atgal.

Taip galvoju ir pasiimu peiliuką į savo antį. Jaučiu jį deginant, tvilkant mane. Ne, reikia jį vėl paslėpti, užkasti žemėn iki rytojaus... O mėnulis iš aukšto žiūri į mane. Ko jis žiūri? Mėnulis mato, jis — liudytojas.

Nuslenku atgal į priemenę, į savo gultuvą, atsigulu ir negaliu užmigti. Vartaus nuo vieno šono ant kito, negaliu miegoti. Tik gaidykste užmigau; ir sapnavau mėnulį, ir sapnavau geležines rykštes, ir sapnavau peiliukus... Anksti rytą nubudau, karštai pasimeldžiau, skubotai papusryčiavau ir nubėgau į mokyklą.

— Ko taip skubinies į mokyklą? — rėkia ant manęs tėvas. — Kas ten tave varo? Nieko nenustosi, jei pasivėlinsi. Verčiau pasimelsk gerai, nepraleisdamas žodžių. Dar suspėsi pasileidėliu tapti, tu vėjavaiki, tu bedievi, trefnuoli, kche-kche-kche!...

5.

— Ko taip vėlai? Pažvelk čionai! — sutūri mane melamedas ir nurodo pirštu į Berelį Raudonąjį, kuris stovi kerčioje nuleidęs galvą. — Matai? Kad tu žinotum, jog nuo šios dienos jis vardu nebe Berelis Raudonasis, kaip jis buvo vadinamas ligi šiol. Ne, jis dabar gražesniu vardu; dabar jis vadinamas Bereliu Vagimi. Rėkit, vaikai: Berelis Vagis! Berelis Va-a-agis!

Šituos žodžius mokytojas taria tęsiamai, pusiau dainuodamas, ir visi mokiniai antrina: Berelis Vagis, Berelis Vagis.

Aš suakmenėju. Šiurpulys mane paėmė. Nesuprantu, ką tai reiškia...

— Ko tyli, vėjavaiki? — atsiliepia į mane melamedas ir skelia man staiga per veidą. — Ko tyli, plevėsa? Juk girdi, jog visi dainuoja, dainuok kartu: Berelis Vagis, Berelis Vagis

Man rankos ir kojos dreba, dantų nesukan-du, vis dėlto aš antrinu: Berelis Vagis, Berelis Va-a-agis. — Garsiau, šlaite! — skatina mane mokytojas. — Garsiau, skardžiau! — Ir aš su visu choru dainuoju įvairiais balsais: Berelis Vagis, Berelis Va-a-agis.

— Gana, — staiga mokytojas suduoda per stalą, — užteks; dabar imsime teisti. Na, Bereli Vagie, — sako jis pusiau dainuodamas, — Eik šen, mano vaikuti. Greičiau, greičiau! Pasakyk man, vaikuti, kuo tu vardu?

— Berelis...

— Dar? — priduria pusiau dainuodamas mokytojas.

— Berelis... Berelis... Vagis...

— Taip, mielasai vaikuti, taip, tu esi geras vaikas. Dabar, Bereli, — kad tu man būtum sveikas ir drūtas per amžių amžius, amen, — paimek ir nusileisk drabužėlį... Šitaip! Greičiau, tik greičiau! Juk prašau meldžiu tave — greičiau... Šitaip, mano brangusis Bereli!

Berelis stovi nuogas, kaip motina jį pagimdė, be lašelio kraujo veide... Jis stovi nejudėdamas, akis nuleidęs — negyvėlis, numirėlis.

Melamedas iššaukia, taip pat dainuodamas, vieną iš vyresniųjų mokinių:

— Na Heršeli Vyresnysis, išeik iš užstalės, eik šen greitai, šitaip; papasakok mums visą tą istoriją nuo pradžios ligi galo, kaip mūsų Berelis tapo vagimi. Jūs, vaikai, klausykit su atidžia.

Ir Heršelis Vyresnysis pradeda savo pasakojimą, kaip Berelis priėjęs Meero Stebuklingojo skardinę; kaip jo motina metanti į ją kas penktadienis vieną kapeiką, o kartais ir dvi; kaip Berelis pritykojęs tą labdarybinę skardinę, prie kurios buvo pakabinta spynelė; kaip Berelis degutuotu šiaudeliu iš ten ištraukęs visas kapeikas; kaip jo motina Zlatė Užkimėlė susigribusi, atidariusi tą labdarybinę skardinę ir radusi ten degutuotą šiaudelį; kaip Zlatė Užkimėlė jį įdavusi mokytojui; kaip Berelis, paragavęs pipirų, prisipažinęs visus metus traukęs iš skardinės kapeikas, kaip jis kas sekmadienis pirkdavęs du pyragėliu, kaip... ir t. t.

— Dabar, vaikai, teiskit jį. Juk jūs žinot kaip, jums tai ne naujiena. Tesako kiekvienas savo sprendimą. Kas reik daryti vagiui, kuris iš labdarybinės skardinės kapeikas traukia? Heršeli Jaunesnysis, pasakyk pirmasis, kas reik

daryti vagiui, kuris šiaudeliu traukia kapeikas iš labdarybinės skardinės?

Mokytojas nuleidžia galvą į šalį, prisimerkia ir nukreipia ausį į Heršelį Jaunesnijį. Šis balsu garsiai atsako:

— Vagis, kuris kapeikas iš skardinės traukia, reik... perti iki kraujo.

— Meišeli, kas reik daryti vagiui, kuris kapeikas iš skardinės traukia?

— Vagis, — sako Meišelis verkiamu balsu, — kuris kapeikas iš skardinės traukia, reik padėti, du turi sėsti jam ant galvos, du — ant kojų, o du turi jį perti druskotomis rykštėmis.

— Topeli Tatarietū! Kas reik daryti vagiui, kuris kapeikas iš skardinės traukia?

„Kopelis Kakariekū“ — vaikas, kuris nemo-ka ištarti „k“ ir „g“, nusišluosto noselį ir yzgia:

Tots vadis, turis tapeitas iš stardinės trautia, reit, tad visi vaitai prisiartintų prie jo ir sadytų jam drąsiai į ausis: Vadie, vadie, vadie.

Mokykloj kyla klegesio, juokų. Mokytojas imasi nykščiu už gerklės, lyg kantorius, ir iššaukia mane ta gaida, kuria sužieduotinis vadinamas šv. Toros skaityti:

— Te-a-tei-nie- su-žie-duotinis Šo-lo-mas, Nochumo sūnus!.. Pasakyk man, Šolomėli brangusis, savo sprendimą. Kas reik daryti vagiui, kuris kapeikas iš skardinės traukia?

Noriu atsakyti, bet nebesuvaldau liežuvio. Drebu, it drugio krečiamas. Kažkas

man gerklę suspaudė, šaltas prakaitas mane išmušė, gaudžia ausyse. Nebematau ties savimi nei mokytojo, nei nuogojo Berelio Vagies, nei draugų, — matau tik peiliukų, be galo daug peiliukų, atlenktų baltų peiliukų su daugeliu geležčių. O ten, prie durų, kabo mėnulis; jis šypsos ir žiūri į mane, kaip žmogus... Man galva svaigsta... viskas sukasi: kambarys, stalas, knygos, visi draugai, mėnulis, kuris kabo prie durų, visi peiliukai... Jaučiu, kad kojos man pakirstos. Dar valandėlė — ir aš par griūsiu. Bet įsirėžiu ir stengiuos negriūti... Pavakare, sugrįžęs namo, jaučiu, jog man veidas kaista, skruotsai paraudė, ausyse gaudžia. Girdžiu, kažin kas kalba į mane, bet ką? — nesuprantu. Tėvas kažką sako, kažin dėl ko pyksta ant manęs, nori mane mušti; motina mane užtaria, ištiesia prikyštę, kaip pereklė sparnus, kai kas nori jos viščiukus nuskriausti. Nieko negirdžiu ir nieko nenoriu girdėti. Noriu tik, kad veikiau ateitų naktis, kad galėčiau pabaigti su peiliuku. Kas daryti? Prisipažinti ir atiduoti? Man padarys tą pat, ką padarė Bereliui. Nukšti į tą vietą? Gali mane nutverti... Reik kur nors mesti, ir tiek. Kur jį mesiu, kad neberastų jo? Ant stogo? Išgirs. Į sodą? Gali dar rasti. Ahe! jau žinau — į mesiu į vandenį. Puikiai sugalvota — į vandenį, į šulinį; čia pat, mūsų kieme.

Ta mintis taip man patinka, jog nebenoriu ilgai galvoti. Pagriebiu peiliuką ir bėgu tiesiai pas šulinį. Ir man rodos, jog laikau rankoj nebe peiliuką, bet kokią biauzybę, kuria noriu kuo veikiausiai nusikratyti. Bet... man gaila. Toks puikus peiliukas. Valandėlę stoviu susimąstęs ir man regis, jog laikau rankoj gyvį... Širdį man skauda dėl jo: juk tiek rūpesnio turėjau dėl jo, gaila gyvio. Įsidrąsinu ir — staiga išleidžiu jį iš rankos... Plump!.. Vandenyje plumptelėjo, ir daugiau nebegirdėti... Nebėr peiliuko! Stoviu dar valandėlę pas šulinį ir klausaus — nieko nebegirdėti. Ačiū Dievui, nusikračiau! Nors man širdį ir skauda ir maudžia. Pamanykit, toks peiliukas, toks peiliukas!

Grįžtu į savo guituva ir matau, kaip mėnulis mane seka. Ir man rodos, kad jis matęs visa, ką aš čia padariau. Lyg girdžiu iš tolo balsą: „Bet tu vis dėlto vagis!.. Tūrėkit jį, muškit jį, jis yra va-a-agis!“ Aš įslenku į namus ir atsigulu. Sapnuoju, jog bėgu, plevenu, skraidau ore su peiliuku, ir mėnulis žiūri į mane ir rėkia: „Tūrėkit jį, muškit jį, muškit jį, jis va-a-a-agis!“...

6.

... Ilgas, ilgas miegas! Sunkūs, baisūs sapnai! Manyje ugnis dega, gaudžia galvoj. Visa, ką matau, raudona kaip kraujas. Liepsnojan-

čios, ugninės rykštės pliekia mano kūną, aš apsipilu kraujais. Aplink mane rangosi gyvatės; jos išsižioja savo žiotis ir nori mane praryti... Ties pat ausimi girdžiu pučiant ragu „tu-tu-tu-tu“. Kažin kas stovi ties manim ir garsiai rėkia taktu: „Perkit jį, pliekit jį, muškit jį, jis vagis“. Pats aš rėkiu: „Gelbėkite, paimkite nuo manęs mėnulį! Atiduokit jam peiliuką! Ko norit iš vargšo Berelio? Jis nekaltas — juk aš esu vagis, aš — vagis!“..

Daugiau — nebeatmenu.

Atmerkiu vieną akį, antrą... Kame aš? Rodos, lovoje. Ką čia veikiu? Kas ten sėdi suole šalia lovos? A! Tai tu, mama? Mama, mama!... ji negirdi. „Mama! Mama! Mama!“... Ką tai reiškia? Rodos, rėkiu garsiai, — kodėl ji negirdi?

Tylu... Girdžiu: ji verkia, tyliai verkia. Matau ir tėvą geltonu išblyškusiu veidu. Jis sėdi su knyga, tylomis ką skaito, kosti ir dūsauja. Aš, matyt, numiręs... Numiręs?

Staiga man daros šviesu akyse, lengva — galvoj, lengva — visuose nariuose, suskambėjo vienoje ausyje, antroje — dzin! Sučiaudėjau: „A-pči!“

— Į sveikata! Ilgiems metams! Geras pažymys! Ačiū tau, Viešpatie!

— Iš tikrųjų sučiaudėjo? Garbė Aukščiausiam!

— Mes turim didį Dievą. Vaikas, su Dievo pagalba, pasveiks. Palaimintas jis ir palaimintas Jo šventasis Vardas.

— Reik kuo greičiausiai pašaukti Mincė, piovéjo žmona, ji gerai nuburia.

— Daktaras reikėtų pašaukti, daktaras!

— Daktaras? Kam? Baikos! Daktaras yra Jis. Aukščiausias yra geriausias daktaras. Viešpats, tesie palaimintas Jo šventasis Vardas.

— Išsiskirstykit, vyrai, išsiskirstykit! Padarykit malonę.

— Matote? Aš jums sakiau, kad jis reikia vašku tepti! A? Kieno teisybė?

— Tesie pagarbintas! Tesie garbinamas Viešpats! Oi, Dieve, Dieve, tesie garbinamas Jo vardas.

Aplink mane sukinėjas, į mane žiūri. Kiekvienas prieina ir galvą man čiupteria. Kažką buria, šnabžda, laižo man kaktą ir spiauna... Visi mane peni. Įpila man į burną karštos sriubos, bruka šaukšteliais uogienės. Visi mane slaugo, visi puoselėja. Mane peni sriubomis ir vištiena kaip kūdikį. Manęs nelieka vieno. Šalia manęs sėdi motina ir vis naujai apsakinėja tą pačią istoriją: kaip mane pakėlę pusgyvį nuo žemės, kaip aš blyžojęs dvi savaites paeiliui, kaip aš varle kvarkęs, kaip vien tik apie rykštes ir peiliukus kliedėjęs... Jau tarė, kad aš, gink Dieve, esąs numiręs, bet staiga aš sučiaudėjęs

septynis kartus iš eilės ir tiesiog prisikėlęs iš numirusių.

— Dabar matome, kokį didį gailestingą Dievą turime! — pabaigia motina apsiašarojusi. — Šiandien matome, jog, kai šaukies į Jį, Jis išklauso tavo nuodėmingųjų prašymų ir ašarų. Daug, daug ašarų mes liejome, aš ir tavo tėvas, iki Dievas pasigailėjo tavęs... Kuone buvom netekę, mes nusidėjėliai, savo vaiko. Ir dėl ko? Dėl kieno kaltės? Dėl vaiko, vagies, kažkokio Berelio, kurį melamedas mokykloj kruvinai išpėrė. Parėjęs iš mokyklos tu buvai pusgyvis, — tegu atitenka tavo motinai visos piktybės, kurios į tave eina. Tai plėšikas, tai žmogžudys, — kad Dievas jam atsilygintų... Ne, vaikeli, jei Dievas mus gyvus laikys, ir tu, su Dievo pagalba, pasveiksi, mes tave atiduosim kitam melamedui, ne tokiam budeliui, ne tokiam galvažudžiui kaip „Giltinė“, — kad jis žūtų ir jo vardas kad išdiltų.

Šita žinia mane labai nudžiugino. Apkabinu motiną ir bučiuoju ją: „Brangioji, mėloji motutė!“

Tėvas iš lėto prieina prie manęs, deda savo išblyškusią ranką man ant kaktos ir sako meiliai, be pykčio:

— Na, ir išgąsdinai tu mus, išdykėli. Kche-kche-kche...

Ir žydiškas vokietis, Herr Hercas Hercenhercas, su cigaru dantyse, pasilenkia skustąja

savo fizionomija į mano galvūgalį, glosto mane per skruostą ir vokiškai taria:

— Gut, gut! Gesund, gesund!

Po poros savaičių, atsikėlus iš lovos, tėvas kreipias į mane:

— Na, sūneli, dabar eik į mokyklą ir nebeturėk galvoj jokių peiliukų, nei kitų menkniekių... Jau metas žmogumi virsti. Po trejų metų tu būsi, su Dievo pagalba „Bar-Micva“ (religijos pilnametisškumas: 13 metų) iki šimto dvidešimt metų... kche-kche.

Su tokiais saldžiais žodžiais tėvas mane išsiunčia pas naująjį melamedą Chaimą Katiną. Pirmą kartą savo amžiuje girdžiu iš savo tėvo tokius gerus, meilius žodžius, ir vienu akimirksniu užmirštu visus jo persekiojimus, visus jo keiksmus, antausius, lyg jų niekuomet nebūtų buvę. Kad nesidrovėčiau, jį apkabinčiau, bet.. chi-chi-chi — kaip tat bučiuoja tėvą?

Motina duoda man su savim į mokyklą visą obuolį ir du skatiku, vokietis irgi man duoda keletą kapeikų, įžnyba man į skruostą ir sako savo kalba:

— Hübscher Knabe!... Gut, gut!

Imuos Talmudo knygą pažastėn ir einu į mokyklą kaip naujai gimęs, tyria, lengva širdimi, skaidria, aiškia galva, naujomis ir dorin-gomis mintimis... Saulė žiūri žemyn ir sveikina mane savo šiltaisiais spinduliais; vėjelis, pūstelia man peisus, paukšteliai čirena: čir-či-čir-

čir. Aš pakeliamas, nešamas oru, noriu bėgti, šokti. Ach, kaip gera, kaip saldu gyventi nevagiant, nemeluojant!...

Prisispaudžiu Talmudo knygą prie širdies smagiai smagiai, bėgu į mokyklą džiaugsmingai džiaugsmingai. Ir prisiekiu Talmudu, jog niekuomet nebeimsiu svetimo daikto, niekuomet, niekuomet nebevogsiu, niekuomet, niekuomet nebemeluosiu — visuomet būsiu doras, doras, doras!...

Išvertė

Ch. Lemchėnas.

